

באוכלוסייה כלפי הדת עצמה. מסיבה זאת, וסיבות נוספות, אנו סבורים כי שינוי המצב הקיים הוא גם אינטרס דתי.

ולבסוף, ההסדרה המשפטית של יחסי משפחה בחברה מורכבת, השואפת לשמר ריבוי תרבויות שאינן מתמצות רק בדת, חייבת לאפשר מרווח אזרחי הפתוח גם לאנשים שאינם חפצים לחיות על פי הכללים של הקבוצה הדתית שאליה הם שייכים. מסקנה זו נובעת להבנתנו הן ממחויבות לזכויות האדם ולחירותו, והן מהבנה נכונה של הדרכים שבהן יש לשמר את המקום החשוב של דתות ושל תרבויות דתיות בחברה הישראלית בת זמננו, לרבות הרצון לשמר ולפתח מרכיב תרבותי וחברתי ברור של ריבוי זהויות יהודיות בהווה התרבותית של המדינה.

החיפוש אחר הסדר חדש הוא ממילא חיפוש אחר הסדר שישקף בצורה הטובה ביותר הן את הערכים הדמוקרטיים, הן את ערכי ההגנה על זכויות האדם (שהיחס בינם לבין ערכי הדמוקרטיה אינו פשוט וברור כפי שנדמה לעתים) והן את המאפיינים התרבותיים של המדינה, כמדינה יהודית וכמדינה המכבדת את תרבויותיהן של כל הקהילות החיות בה.

נישואין דתיים כהסדר בלעדי – פגיעה בזכויות האדם

המחויבות של ישראל לזכויות אדם אינה מתבססת רק על היותה דמוקרטיה. זו מחויבות נפרדת שתקפה גם במדינות שאינן דמוקרטיות. גם אין ניגוד עניינים הכרחי בין אופייה היהודי של המדינה לבין ההגנה על זכויות האדם. אדרבה, היסודות שעליהם מושתתות זכויות האדם מעוגנים גם בעולמה של היהדות.⁹⁴ לפיכך, הצבעה על העובדה שהמונופול הדתי (אורתודוקסי) בענייני נישואין וגירושין פוגע משמעותית בזכויות אדם היא טענה נורמטיבית כבדת משקל נגד המשך אימוצו של הסדר כזה בישראל גם מנקודת המבט הדתית. ואכן, המונופול הדתי בענייני נישואין וגירושין פוגע במספר גדול של זכויות אדם בסיסיות: הזכות למשפחה בדרך של נישואין ללא הגבלת דת או שיוך קבוצתי, חופש הדת והחופש מדת (שהוא אולי מקרה פרטי של חופש המצפון), והזכות לשוויון. נבחן היבטים אלו.⁹⁵

הזכות לנישואין והזכות לגירושין

בפתיחת מחקר זה הצבענו על כך שהמשפחה הגרעינית והזוגיות האינטימית הן מרכיבי יסוד חיוניים ברווחת הפרטים ובחוסנה של החברה. טענו כי היחידה הזוגית מאפשרת לפרטים לקשור את עצמם זה לזה ולתת ביטוי לאהבה ולרעות